

Kritikkens vanskelige kår i norsk psykoanalyse

Helge Holgersen

Kontakt: helge.holgersen@uni.no

karina.utvag@gmail.com

Under tittelen «Helge Holgersens felttog» gir Siri Gullestad (nr. 11/06) uttrykk for sterkt mishag vedrørende min person og mitt bokessay om Bjørn Killingmos og hennes bok *Underteksten* (nr. 10/06). Gullestad mener at jeg har misforstått og tatt ting ut av deres sammenheng. Jeg har kommet i skade for å spørre hvordan hennes bok plasserer seg i forhold til internasjonal psykoanalyse. Dette er et spørsmål jeg ifølge Gullestad ikke burde stille, fordi hennes bok «først og fremst er en klinisk bok», som søker å ta «leseren med inn i det kliniske rommet». Hun skriver at boken «nettopp ikke er en 'lærebok' av den type Holgersen synes å etterlyse, som presenterer og diskuterer ulike strømninger i dagens psykoanalyse».

Jeg har problemer med å forstå hvorfor ikke faglitteratur skal kunne settes inn i en større sammenheng selv om dette ikke er forfatternes intensjoner. Boken åpner nettopp med et teorigapittel hvor, som jeg har påpekt, ulike psykoanalytiske skoleretninger blir forsøkt vurdert. Jeg mener at jeg med min omfattende sitatpraksis har vist tekstutdrag som gir grunn for kritikk av bokens fremstillingsform og innhold.

Jeg har forståelse for at det ikke er hyggelig å erfare at en bok en har arbeidet mye med, ikke blir mottatt og omtalt slik en skulle ønske og kanskje hadde forventet. Jeg blir likefullt undrende: Hvorfor her gå til det steg «å ta mannen i stedet for ballen»? Hvordan kan en enkeltpersons ytring bli opplevd som et «felttog»?

Som jeg har vist i mitt essay, feller Gullestad og Killingmo en rekke dommer over andre teoribygninger og tilnærminger. De går til meget harde angrep mot dem som finner mer nytte i ekspressiv bruk av motoverføringen og mer åpen utforskning av terapeutens bidrag til samhandlingen enn hva de selv gjør. Jeg undrer meg over at hun kan oppleve seg utsatt for et «felttog» når hun selv i sin bok går så hardt til verks mot sine meningsmotstandere på dette området

Konservatisme

Gullestad mener at det er «uforståelig» at jeg vurderer hennes bok til å ha en konservativ profil. Forstår jeg henne rett, mener hun at boken favner vidt i sitt perspektiv. Hennes konsekvente avvisning av at en terapeut, i enkelte situasjoner, kan legge til rette for pasientens utvikling gjennom å være åpen på egne reaksjoner – iblant gjennom ekspressiv bruk av motoverføringen eller gjennom terapeutisk «selvavsløring» – bidro til min vurdering. Likeledes påvirket det min vurdering at terapeutens emosjonelle motoverføring i kaseksempelene i liten grad blir tematisert. Advarslene mot at terapeuten skal bli grenseløst selvutleverende, naiv og ureflekterende, blir så sterke at mer radikale stemmer innenfor psykoanalysen ikke slipper til. Jeg kan nevne Christopher Bolas, Thomas Ogden, Owen Renik og den analytiker som internasjonalt har brukt betegnelsen «relasjonell karakteranalyse» også før Gullestad og Killingmo – Lawrence Joseph. Betegnelser som «radikal» og «konservativ» er relative. Gullestad og Killingmos kliniske posisjon kan vanskelig sees som annet enn konservativ i forhold til disse analytikerne.

Forfatterne understreker at vi i iveren etter å reformere kan komme til å kaste barnet ut med badevannet. Jeg oppfatter det som at det er den observerende og tolkende posisjonen som er selve det psykoanalytiske «barnet» for Gullestad og Killingmo. I sin fremheving av betydningen av å bevare, og

den underliggende bekymring for at det interaksjonelle og intersubjektive «kan gå for langt», finner vi en argumentasjon som jeg karakteriserer som konservativ.

Når Gullestad i sitt tilsvarende skriver at hun i boken sin «i virkeligheten går svært langt i å understreke hvilken innvirkning terapeutens person har på prosessen», så blir igjen spørsmålet: Å gå langt i forhold til hvem? I måten hun omtaler sin bok og sitt prosjekt på, gir hun uttrykk for at hennes posisjon er så åpen og inkluderende at det knapt finnes noe der som det skulle være mulig å være uenig i for en som samtidig sympatiserer med psykoanalysen. I det feltoget hun tilskriver meg, blir jeg således en ulovlig stridende.

Gullestad synes å mene at hun og Killingmo favner vidt om så vel tradisjonell egopsykologisk forståelse av overføring (overføring som forvrengning), en selvpsykologisk og objektrelasjonsteoretisk forståelse av overføring (som iscenesettelse av tidlige utviklingspsykologiske behov), og en relasjonell psykoanalytisk forståelse av overføring (som intersubjektivt skapt). Det eneste hun vil ta avstand fra, er eventuelle relasjonelle analytikere som mener at «overføring» og «motooverføring» ikke er gyldige begreper (noe ingen av de toneangivende relasjonelle analytikere gjør). Således synes hun å mene at min kritikk er misvisende, da hun jo favner hele psykoanalysen og utgjør en slags «mainstream» snarere enn en særskilt posisjon. Som et tankeeksperiment: Vil en «mainstream» nykleinianer være enig i måten Gullestad tenker følelsesmessige samspill i terapirommet på? Vil uavhengige objektrelasjonsteoretikere som Christopher Bollas og Thomas Ogden være det? Vil en «mainstream» selvpsykolog være enig i Gullestads tekniske anbefalinger? Vil en «mainstream» relasjonell psykoanalytiker være det? Hva med en «Contemporary Freudian?» Med unntak av siste gruppe tror jeg svaret for en stor del ville være nei. Og som et lite praktisk tilleggseksperiment vil jeg tilrå leseren å se igjennom 2006 årgangen av *International Journal of Psychoanalysis*, og vurdere om de overhodet finner noen «mainstream»-posisjon der.

Om bruk av klinisk materiale

«Hvordan kan du som hederlig kliniker radbrekke vårt materiale på denne måten, Holgersen?»

Jeg siterer et lengre utdrag fra klinisk materiale i *Underteksten* som Gullestad og Killingmo har brukt til å vise hvordan terapeuten bringer inn «det uventede» for å «utfordre pasientens etablerte sikkerhetsnett» (forsvarssystem) og bringe pasienten og analytikeren «nærmere underteksten i dialogen». Hva som her opprører Gullestad, er at jeg har brukt teksten som et eksempel på noe annet enn hva hun selv har intendert. Min sitering er imidlertid sammenhengende, og avsluttes på det punkt hvor jeg fant at hennes materiale ikke lenger illustrerte mitt poeng. Gullestads påstand om at jeg skal ha brutt «en uskreven regel blant klinikere» ved å kommentere klinisk materiale uten hensyn til sammenheng, er etter mitt syn uheldig med hensyn til å kunne føre en offentlig diskusjon om klinikk. I boken presenterer forfatterne et selvvalgt utdrag hvor vi får opplyst at pasienten har kommet i dypere kontakt med en underliggende relasjonstematikk. Det ligger i sakens natur at vi ikke alltid er enige om hvordan slike sekvenser skal fortolkes; det er dette som gir mulighet for teoriutvikling og debatt. Dersom Gullestads krav til bruk av klinisk materiale som foreligger i en offentlig tekst, skulle legges til grunn, ville de fleste mer åpne diskuterende psykoanalytiske tidsskrifter være fulle av slike brudd med «kodeks» som hun tilskriver meg. I særdeleshet tidsskriftet *Psychoanalytic Dialogues*, som jeg holder høyt. Toneangivende psykoanalytikere som Daniel Stern og Peter Fonagy tilrår nettopp «mikroanalyse» av samhandlingssekvenser.

Avsluttende om debattkultur

Gullestad går langt i å besvare et kritisk essay om hennes bok med et personangrep på meg. Navnet mitt figurerer i tittelen på hennes innlegg, og for øvrig også i innlegget til Sølvi Kristiansen i samme nummer av Tidsskriftet. Jeg undrer meg over hva slags debattkultur dette representerer? Og dersom innlegget til Gullestad er typisk for en kultur hun opptrer innenfor, hvor mye fri og åpen debatt vil det være rundt henne? Hva skjer dersom kritiske synspunkter på teori og klinikk blir besvart med mistenkeliggjøring av den kritiske parts motiver og underkjennelse av faglighet? Når vi tar i betraktning at Gullestad har en sentral maktposisjon som president for Norsk Psykoanalytisk Forening og professor ved universitetet i Oslo, finner jeg dette betenkelig. Hun fremfører en stil i sitt tilsvare som jeg tror lett kan få andre med kritiske syn til å forholde seg tause.